

vän, tillika före detta tyske presidenten, Richard von Weizsäcker i åtanke. Nej, svarar Dönhoff, men han tänker ett skikt djupare, en dimension vidare än de flesta människor, och därför är han en sinnbild av adeln. Tröst finner vi utbildade politologer som kämpade med Habermas' skrifter i Dönhoffs konstaterande att han ofta över huvudet taget inte går att förstå. Den skarp-sinniga damen reflekterar över Luther – ”han fordrar civilkurage som politisk grunddygd” och likheterna mellan vissa afrikaner och Ryssland – ”de står ut med mer än vi. De lever mer pragmatiskt.” Därför har utvecklingen gått långsammare där.

Ett ämne som låg Marion Dönhoff – hon definierade sig som liberal: ”det är man om man sitter mel-

lan alla stolar”, men kallades ofta ”Röda grevinnan” – varmt om hjärtat var kapitalismens tillkortakommanden och hur de kan avhjälpas. I boken presenterar hon ett mycket konkret förslag som kunde bidra till att jämna ut skillnaderna mellan rik och fattig utan att avskaffa det kapitalistiska samhällssystemet: en arvsavgift för rika människor. Den skulle inte gå till staten utan direkt till välgörande ändamål. Resten av förmögenheten skulle de rikas arvingar få. Över huvudet taget, menar Dönhoff, handlar dagens samhälle bara om vad som direkt gagnar den enskilda personen. Så spelar religion till skillnad från tidigare århundraden inte längre någon roll. ”Marknadsekonomin tar hela människan i anspråk och tolererar inga gudar

jämte sig själv... Det är mycket beklagansvärt eftersom det betyder att vårt metafysiska fundament försvinner”, konstaterar hon.

Trots att Dönhoff inte är någon reaktionär måste man med henne beklaga vårt tomma samhälle. Tyvärr har det genom hennes död blivit ett stycke tommare. Som tur är var hon ju skriftställare, så vi lägger Was mir wichtig war till den långa rad förnämliga böcker från hennes hand som vi har att trösta oss med.

Elisabeth Braw (ehbraw@aol.com) är frilansskribent i USA.

BOKFAKTA

Författare: Marion Gräfin Dönhoff

Titel: Was mir wichtig war

Förlag: Siedler Verlag, Berlin 2002

DEMOKRATI

Behövs politikerna i framtiden?

Av Per Dahl

När medborgarna ställer ökade krav på direktinflytande över sin vardag minskar också de politiska möjligheterna att detaljstyra. Behöver vi då politiker alls?

DET ÄR TYDLIGEN FEL att vara platonist numera, det anser i alla fall Mattias Hartmann och Felix Nolte. Ja, kanske. Men även den som ändå tycker att Platon gick in i samfundets och rättens innersta kan ändå finna de båda samhällsvetarnas och konsulternas framställning tänkvärd. Vad behöver vi egentligen politiker till?

Kanske måste också idéer som författarnas få utvecklas utanför partipolitiken – boken, Morgondagens demokrati : en bok för alla som är, borde vara eller kan bli intresserade av politik sprids av bolaget Kairos

Future. Man kan tycka det är lyx att skriva om det förnuftiga förhållandet mellan medborgare, politiker och förvaltning när politikens stora tema är hur det politiker och förvaltning ansvarar för i stället skall fås att krympa. Men möjligen är det den väg de båda visar på som blir den politiskt praktiska vägen framåt, genom en glipa mellan de politiska fronternas skansar.

Medborgare väljer politiker som ska styra förvaltare. Tre rutor i rad med pilar mellan sig. Den ”svenska modellen” har var och en som tillbringat kvällstimmar i en nämnd eller styrelse fått ingnodd i sig. Den

är inte den enda – de nämner den amerikanska, där rutan ”politiker” ligger långt närmare förvaltarna än medborgarna, och den direktdemokratiska, där avvägningen är den motsatta: politiker och väljare bland varandra, båda med stort avstånd till förvaltarna.

Men författarna undrar, varför behövs egentligen politiker som en relästation mellan förvaltning och medborgare? Kan inte den relationen gå av sig själv, medan politiker sysslar med annat?

BRUKAR DEMOKRATI

Den ogint elake drar sig nu snabbt till minnes den stackars f d civilministern Bo Holmbergs fruktlösa och glömda försök med ”brukardemokrati”. Om nu medborgare ska ha direktinflytande över verksamhet – varför då inte organisera denna utanför offentlig sektor? Ja, det kan man ju helt riktigt fråga, men då missar man det väsentliga i frågeställningen – har politikern någon roll om medborgarna sköter sina mellanhavanden med och styrning

av offentlig verksamhet direkt, politiker förutan?

Först av allt – går det? Antagligen kommer det i framtiden att gå ganska bra. Det kan sannolikt inte bli sämre styrt än då en skara fritidspolitiker i nämnd försöker påverka budgetar, verksamhetsplaner och personaltillväxt. Man iakttar hur kommunala förvaltningar regelmässigt växer till omfattningar värdiga internationella exportföretag, och hur nämndernas valda allt mer förvandlas till pappfigurer med formellt ansvar men utan inflytande.

Författarna har engagerat sig i e-demokrati. Kanske kan den bli en kanal där engagerade medborgare mer eller mindre direktdemokratiskt kan fatta beslut och avtvinga verksamheter besked. Med tillräckligt starkt inslag och med de starka sanktionsmedel valfriheten ger kommer förvaltningsstyrningen långsamt att övergå i kundstyrning. Därmed kommer naturligtvis legitimiteten i den politiskt hierarkiska styrningen att minska än mer. Har skolor, daghem eller vårdcentraler att följa aktiva kunders önskan eller försvinna ut i periferin blir de överordnade politiska önskemålen snabbt förbispelade. Införs olika typer av ”peng”-system stärks utvecklingen än mer. En ny maktgrupp inom förvaltningarna kommer i stället att träda fram: de skickliga ledarna, cheferna och professionella utövarna. I dag är den gruppen i strykclass.

BEHÖVS POLITIKER ALLS?

Men då uppstår också den intressanta frågan: om politiker inte behövs för att styra den offentliga sektorns alla verksamheter – till vad behövs de då? Behövs de alls?

Här kommer författarna, så e-demokratiprofeter de är, in i ett grundläggande resonemang och gör det med större lyhördhet än mången trägen heltidsdebattör. De talar om politikerns roll som katalysator, som think tank, som inspiratör eller rent

av schaman. Någon som känner, kanaliserar, arbetar med andra medel än paragrafer och budgetbeslut. En person som formulerar normer och attityder.

Här skall sägas att denna framtid inte är den som författarna längtar efter hetast. De har en integrerad ”totalmodell” också, som ger ett något mer utopiskt intryck. Men även den innehåller en betydligt annorlunda roll för den politiskt valde än dagens svenska, i princip samma krav på att snarare gestalta än styra som nämndes här ovan.

Behövs den schamanrollen i ett modernt, kunskapspräglat och internationaliserat samhälle? Man kan då fråga sig vad det annars är som ska hålla ihop det. Västland och ökade möjligheter gör att vi har allt större möjligheter att själva välja, ja köpa, identitet, gemenskap och social omgivning. Med starkare betoning av kunskapsekonomin kommer också spridningen inom ett geografiskt område öka. Där vi tidigare såg reglementerade nationalstater organiserade efter enhetlighet, och kunde dela upp dem efter BNP i fattiga och rika, kommer vi i framtiden sannolikt se ett lapptäcke av resursstarka och mindre resursstarka miljöer, sida vid sida. De avtecknar sig redan i den svenska geografien som utspillda fläckar över Skåne och Mälardalen och några få universitetsorter, med lågtryckets fält däremellan. Anser vi fortfarande att det är av godo att finnas i en politisk gemenskap kallad ”Sverige” kommer vi ställa betydligt högre krav på dem som ska personifiera denna gemenskap.

”UTANFÖRMILJÖER”

Här bör man också nämna en tänkvärd aspekt som de båda författarna kommer in på med överraskande lyhördhet: framväxten av ”utanförmiljöer”. Att de finns märker man snabbt om man rör sig ute i vardagen. Sammanhang där den etablerade politiken står som en avlägsen

främling, där föga eller ingen känsla av samhörighet med det etablerade Sverige förmärks.

Överpolitiserings är inget att sträva efter. Men i tomheten efter det som avvisas behöver det inte vara den öppna och idylliska toleransen som groar. Snarare ser vi motsatsen: intoleransens krafter i form av mistänksamhet, uteslutningsmekanismer och återgång till snäva gruppnormer. Medborgarbegreppet tonar bort medan stamtillhörigheten avtecknar sig.

Det hotet urskiljer också Hartmann och Nolte. De nya rollfördelningar de diskuterar, menar de, kan ge medborgarskapsbegreppet en ny aspekt, en geografisk knytning. Som medborgare kan man i deras båda nämnda framtider, utöva påtagligt ansvar för allmänna frågor, men i mer pedagogiska ramar än den anonyma och maktlösa kommunens. Direkt deltagande i handfast beslutsfattande om skolor, vägar, investeringar möjliggör synligt och begripligt ansvarstagande och deltagande i den process av åsiktsbrytningar, kompromisser och delaktighet som är medborgarrollens kärna.

Så förskräcks inte av Hartmanns och Noltens air av konsulteri och IT. Kanske fångar de många framtidsfrågors kärna långt bättre än den ideologidrivne debattören. Ja, hur är det, är inte den nu avlidne forskaren Eskil Blocks Efter neutraliteten : nio liv för Sverige från 1991 en av de böcker som haft minst skyggglappar i diskussionen om det som då var framtid?

Per Dahl (per.dahl@barometern.se) är politisk redaktör för Barometern/OT.

BOKFAKTA

Författare: Mattias Hartmann & Felix Nolte

Titel: Morgondagens demokrati : en bok för alla som är, borde vara eller kan bli intresserade av politik

Förlag: Konsultförlaget, Uppsala, 2002